

Dearcadh an Phobail i leith na Gaeilge

Lúnasa 2015

Merike Darmody, Tania Daly

Foras na Gaeilge

ESRI

Dearcadh an Phobail i leith na Gaeilge

Merike Darmody (ITES)
Tania Daly (Amárach Research)

Lúnasa 2015

Le híoslódáil ó www.esri.ie

© An Institiúid Taighde Eacnamaíochta agus Sóisialta
Cearnóg Whitaker, Cé Sir John Rogerson's Quay, BÁC 2

ISBN 978 0 7070 0389 4

Na hÚdair

Tá an Dr. Merike Darmody ina hOifigeach Taighde san Institiúid Taighde Eacnamaíochta agus Sóisialta agus ina hOllamh Cúnta i gColáiste na Tríonóide, Baile Átha Cliath. Tá Tania Daly ina Stiúrthóir Cúnta ar Ámarach Research.

Admhálacha

Mhaoinigh Foras na Gaeilge an taighde seo. Is mian leis na húdair a mbuíochas a ghabháil le Eleanor O'Dwyer-Duggan, Meabh O'Donnell agus Michael McLoughlin in Amárach Research as a n-ionchur suntasach sa tuairisc. Tá na húdair buíoch chomh maith d'Fhoras na Gaeilge, de Ghaelscoileanna Teo agus de bheirt mholtóirí as comhairle a chur orainn agus tráchtanna úsáideacha a roinnt linn faoi leaganacha níos luaithe den tuairisc seo.

Rinneadh píar-athbhreithniú ar an tuairisc seo sular foilsíodh í. Na húdair amháin atá freagrach as a bhfuil inti agus as na tuairimí atá nochtaithe.

Achoimre Fheidhmeach

Is cuid dár bhféiniúlacht í an teanga a labhraímid. Is í a dhéanann ball de chomhphobal dinn. Tá teangacha ann nach bhfuil á labhairt ach ag mionlach i dtíortha faoi leith agus, ina lán ceantar dlínse, tá meath tagtha ar líon na ndaoine a labhraíonn teangacha réigiúnacha nó mionlaigh. Faoi láthair, tá timpeall 60 teanga mhionlaigh san Eoraip, ach ní hionann stádas dóibh go léir. Tá todhchaí na dteangacha seo ag brath cuid mhór ar dhearcadh an phobail agus ar an úsáid a bhaineann baill den phobal astu. Ag leibhéal na hEorpa, rinneadh bearta chun teangacha mionlaigh a chosaint faoi bhun An Chairt Eorpach do Theangacha Réigiúnacha nó Mionlaigh ('an Chairt'). Is é aidhm na Cairte teangacha réigiúnacha agus mionlaigh a chosaint agus a chur chun cinn mar ghné d'oidhreacht chultúrtha na hEorpa atá i mbaol agus cur ar a gcumas do chainteoirí an teanga réigiúnach nó an teanga mhionlaigh a úsáid ina saol príobháideach agus sa saol poiblí. Tá a lán Ballstát de chuid an AE tar éis glacadh leis an gCairt, arb í Comhairle na hEorpa a dhéanann maoirseacht uirthi. Tá bearta breise déanta ag tíortha faoi leith chun beartais a cheapadh a chosnóidh na teangacha mionlaigh agus a chuirfidh deiseanna ar fáil chun iad a chur in úsáid an athuir.

Le blianta anuas, tá spéis leanúnach á cur i gcás na Gaeilge, ceann de theangacha mionlaigh na hEorpa. Bíodh is go raibh áit cheannasach aici ar fud an oileáin, tráth, tháinig meath uirthi de bharr cúinsí sóisialta, eacnamaíocha agus polaitiúla ó aois go haois. Tá difríocht shuntasach idir dálaí na Gaeilge i bPoblacht na hÉireann seachas mar atá i dTuaisceart Éireann. Tá dhá theanga oifigiúla i bPoblacht na hÉireann – an Ghaeilge agus Béarla. De réir Bhunreacht na hÉireann, is í an Ghaeilge céad teanga oifigiúil na hÉireann, bíodh is gurb é an Béarla teanga dhúchais fhormhór an daonra. Is sna ceantair Ghaeltachta is minice a úsáidtear an Ghaeilge, is é sin na ceantair ina bhfuil an Ghaeilge fós ina príomhtheanga labhartha ag líon suntasach de mhuintir na háite. Anuas air sin, tá an Ghaeilge ar cheann de na croí-ábhair i mbunscoileanna agus in iar-bhunscoileanna. Tá bunscoileanna agus iar-bhunscoileanna ann ina múintear trí mheán na Gaeilge. Tá réimse leathan beartas ceaptha ag an Rialtas chun an teanga a chosaint agus tá roinnt tionscnamh ar siúl chun úsáid na teanga a chur chun cinn.

Scéal casta is ea scéal na Gaeilge i dTuaisceart Éireann. Is minic a thagann an pholaitíocht i gceist agus tá athrú suntasach tagtha ar chúrsaí Gaeilge ann thar tréimhse. Is gnách go mbíonn dearcadh daoine i leith na Gaeilge i dTuaisceart Éireann ina scáthán ar dhifríochtaí polaitiúla idir an pobal Caitliceach agus an pobal Protastúnach. Murab ionann agus Poblacht na hÉireann, níl aon cheantar oifigiúil Gaeltachta i dTuaisceart Éireann agus ní chuirtear an Ghaeilge ar fáil mar ábhar ach i roinnt scoileanna (scoileanna Caitliceacha, den chuid is mó). Mar sin féin, tá roinnt Gaelscoileanna ann.

Bíonn an Ghaeilge á labhairt ag mionlach den daonra sa dá cheantar dlínse ach is mór idir méid an dá mhionlach sin. Sna figiúirí daonáirimh is déanaí (2011), tuairiscíodh méadú beag ar líon na ndaoine ar an dá thaobh den teorainn a mhaíonn go bhfuil líofacht áirithe acu sa teanga. Sa Phoblacht, d'fhreagair 41 faoin gcéad (1.77 milliún) de na freagróirí go bhfuil siad in ann an Ghaeilge a labhairt (CSO, 2012). Is méadú 7 faoin gcéad é sin ar fhiigiúr na bliana 2006. De réir thorthaí Dhaonáireamh 2011 i dTuaisceart Éireann, tá eolas éigin ar an nGaeilge ag 11 faoin gcéad (184,898) den daonra – méadú aon faoin gcéad ar Dhaonáireamh 2001. Is díol suntais an difríocht idir próifíl na gcainteoirí Gaeilge sa dá cheantar dlínse. I bPoblacht na hÉireann, is daoine óga is mó a labhraíonn Gaeilge, rud a léiríonn, is dócha, go mbaineann siad leibhéil oideachais níos airde amach san ábhar.

Ceapadh an staidéar seo chun cúinsí a fhiosrú a mbíonn tionchar acu ar úsáid na Gaeilge agus ar dhearcadh daoine i leith na Gaeilge i measc daoine fásta ar oileán na hÉireann. Chuige sin, thar aon fhoinsé eile, tarraingíonn sé ar shonraí a bailíodh i Suirbhé Gaeilge 2013 agus déanann comparáid le Suirbhé Gaeilge 2001, an saothar ar ar bunaíodh an dara suirbhé¹. Fuarthas léargais bhreise trí na torthaí maidir le próifíl na gcainteoirí Gaeilge a chur i gcomparáid le sonraí an Daonáirimh. Ó tharla go mbíonn tionchar ag cúrsaí scolaíochta ar dhearcadh daoine, úsáideann an suirbhé seo anailís sheachtrach ar dhaltáí bunscoile ón staidéar *Growing up in Ireland* (cohórt 9 mbliana d'aois) agus anailís ón *Irish Post Primary Longitudinal Study* (PPLS) mar gheall ar dhearcadh daltaí i leith na Gaeilge i bPoblacht na hÉireann.

Príomhthorthaí

An Ghaeilge i gcórais oideachais Phoblacht na hÉireann agus Thuaisceart Éireann

Ní hionann an soláthar a dhéantar don Ghaeilge i scoileanna Phoblacht na hÉireann agus i scoileanna Thuaisceart Éireann. Sa Phoblacht, tá an Ghaeilge ar cheann de chroí-ábhair an churaclaim scoile agus múintear í i mbunscoileanna agus in iar-bhunscoileanna Béarla. Chomh maith leis sin, tá scoileanna ann ina mbítear ag múineadh trí mheán na Gaeilge. I dTuaisceart Éireann, ní bhíonn an Ghaeilge á múineadh ach i roinnt scoileanna neamhspleácha, agus sin ar bhonn roghnach. Tá roinnt Gaelscoileanna ann. Léiríonn torthaí Shuirbhé Gaeilge 2013 go raibh formhór na bhfreagróirí fásta i bPoblacht na hÉireann (80%) tar éis an Ghaeilge a fhoghlaim ar bunscoil (mar ábhar i scoileanna Béarla nó i nGaelscoileanna). Mionlach d'fhreagróirí Thuaisceart Éireann (11%) a fuair an deis sin. Ba mhar a chéile na sonraí maidir le foghlaim na Gaeilge in iar-bhunscoileanna.

Rinneadh anailís sheachtrach ar shonraí ó *Growing Up in Ireland* (GUI) agus ó *Post Primary Longitudinal Study* (PPLS) a léiríonn go mbíonn dearcadh níos diúltaí ag daltaí sa Phoblacht i leith na Gaeilge ná mar a bhíonn i leith croí-ábhar eile. Is gnách go mbíonn dearcadh níos dearfaí i leith na Gaeilge ag na daltaí sin a d'fhreastail ar bhunscoileanna lán-Ghaeilge. Is féidir gur éifeacht roghnúcháin is cúis leis sin, is é sin le rá gur tuismitheoirí a bhfuil dearcadh dearfach acu i leith na

---

¹ Research and Evaluation Services a bhailigh sonraí 2001 agus Amárach Research a bhailigh sonraí 2013.

Gaeilge, agus ar mian leo go mbeadh Gaeilge ag a gclann, a chuireann a gcuid páistí go Gaelscoileanna. Is dócha gur ar mhianta na dtuismitheoirí sin a bhunófar éiteas na scoile. Thuairiscigh níos mó príomhoidí Gaelscoileanna agus scoileanna Gaeltachta go raibh an Ghaeilge agus an cultúr Gaelach ina ngné thábhachtach d'éiteas na scoile ná mar a thuairiscigh príomhoidí na scoileanna Béarla. Bíodh sin mar atá, i ngach cineál bunscoile, is fearr leis na daltaí an léitheoireacht (i mBéarla) ná an Ghaeilge. In iar-bhunscoileanna sa Phoblacht, mheas na daltaí nach bhfuil an Ghaeilge chomh húsáideach céanna le Béarla ná leis an Matamaitic. Measadh an Ghaeilge a bheith níos deacra freisin, agus gan a bheith chomh spéisiúil leis an dá ábhar thuasluaite. Is díol spéise gur mheas daltaí áirithe teangacha eile Eorpacha (m.sh. an Fhraincis) a bheith deacair. Tá an chuma air gur choinnigh daltaí a ndearcadh diúltach i leith na Gaeilge ar feadh thréimhse na hiar-bhunscolaíochta. Bíodh is nach raibh a leithéid de shonraí ar fáil i gcomhair athanailís sheachtrach i gcás Thuaisceart Éireann, léiríonn na torthaí a bhí ar Staidéar Cohóirt Eochairchéim 3 i dTuaisceart Éireann gur mheas na daltaí go bhfuil nuatheangacha agus na healaíona cruthaitheacha ar na hábhair is lú tairbhe sa saol atá amach rompu (McKendry, 2007).

De réir Shuirbhé Gaeilge 2013, bhí tacaíocht ann ar son mhúineadh na Gaeilge sna scoileanna. Mheas ceathrar as gach cúigear duine fásta sa Phoblacht gur cheart an teanga a thairiscint mar ábhar scoile. I dTuaisceart Éireann, mheas rud beag níos lú ná leath na bhfreagróirí (48%) gur cheart an socrú sin a bheith ann. Ba bheag an líon freagróirí a mhaígh gurb í an Ghaelscolaíocht an clár is oiriúnaí d'fhorhmór na bpáistí, ach mhaígh formhór na bhfreagróirí sa dá dhlínse gur cheart Gaelscoileanna a chur ar fáil san áit a bhfuil éileamh orthu.

I bhfianaise na ndifríochtaí idir an t-oideachas Gaeilge sa dá dhlínse, ní haon ionadh é go bhfuil leibhéal líofachta i bhfad níos airde i bPoblacht na hÉireann (Bunlíofacht: 43%; Ardlíofacht: 14%) ná mar atá i dTuaisceart Éireann (Bunlíofacht: 14%; Ardlíofacht: 3%). Dá bhrí sin, bíonn an Ghaeilge á labhairt ag freagróirí i bPoblacht na hÉireann (33% am éigin; 13% uair nó níos mó in aghaidh na seachtaine) níos minice ná freagróirí i dTuaisceart Éireann (12% am éigin; 2% uair nó níos mó in aghaidh na seachtaine). Rud eile a mbíonn tionchar dearfach aige ar chumas Gaeilge ná teanga éigin eile a bheith á labhairt ag comhfheagróirí.

Tábhacht chomhthéacs an teaghlaigh maidir le dearcadh teanga a sheachadadh

Bíonn seachadadh dearcadh agus cleachtais teanga ó ghlúin go chéile ag brath cuid mhór ar labhairt na teanga sa bhaile. Rinne freagróirí Shuirbhé Gaeilge 2013 i bPoblacht na hÉireann leibhéal líofachta níos airde a thuairisciú i measc a dtuismitheoirí (Máthair: 33%; Athair: 30% agus bunlíofacht nó ardlíofacht acu) ná mar a thuairiscigh freagróirí i dTuaisceart Éireann (Máthair: 11%; Athair: 10% agus bunlíofacht nó ardlíofacht acu). Bhí tionchar ag minicíocht labhairt na Gaeilge sa bhaile le linn aois an pháiste ar úsáid reatha i measc freagróirí sa dá dhlíne. Iad siúd a d'fhás aníos agus Gaeilge sa bhaile acu, is mó seans go labhraíonn siad Gaeilge inniu (PÉ: 56%; TÉ: 45%) seachas iad siúd nár chuala an Ghaeilge riamh nó go hannamh sa bhaile (PÉ: 18%; TÉ: 6%).

Bhí sé d'aidhm ag Suirbhé Gaeilge 2013 tuairimí na bhfreagróirí a fháil maidir le foghlaim na Gaeilge ar scoil agus maidir le mianta a dtuismitheoirí i leith na teanga. I gcás na bhfreagróirí sin ar mhian lena dtuismitheoirí go mbeadh Gaeilge acu, tuairiscíodh gur mhian leo féin an Ghaeilge a fhoghlaim, rud a bhí fíor ar fud an dá dhlíne. Bhí difríochtaí le sonrú maidir le spreagadh na bhfreagróirí chuige sin. I bPoblacht na hÉireann, bhí sé de rún ag a lán daoine staidéar a dhéanamh ar an nGaeilge chun go 'go n-éireodh leo sna scrúduithe' ach i dTuaisceart Éireann ba 'ar a son féin' is mó a bhíodhas ag iarraidh an Ghaeilge a fhoghlaim. Na freagróirí sin a mhaígh gur theastaigh uathu an Ghaeilge a fhoghlaim ar a son féin, is mó seans go n-úsáidfídh siad Gaeilge ná iad sin a bhí ag iarraidh an teanga a fhoghlaim, thar aon chúis eile, chun go n-éireodh leo i scrúduithe. Is maith an léiriú é sin ar cé chomh tábhachtach is atá an spreagadh intreach i bhfoghlaim teangacha. Tá gaol ag úsáid agus líofacht sa teanga le cúinsí cúlra eile, lena n-áirítear cúlra socheacnamaíoch ard, ardleibhéal oideachais agus reiligiún (a bheith i do Chaitliceach).

Léirigh Suirbhé Gaeilge 2013 go measann a lán daoine go bhfuil stádas na Gaeilge níos ísle ná ábhair eile. Léiríonn an anailís go gcreideann formhór na ndaoine fásta i bPoblacht agus i Tuaisceart Éireann go bhfuil ábhair eolaíochta níos tábhachtaí dá gcuid páistí ná foghlaim na Gaeilge (PÉ 68% agus TÉ 86%). Tá sin ag teacht le torthaí 2001 (PÉ 70% agus TÉ 83%).

An tábhacht a bhaineann le cairde agus leis an bpobal

Tugann taighde idirnáisiúnta le fios go gcuirtear le líofacht agus le húsáid teanga de réir mar a bhíonn deiseanna ag duine an teanga mhionlaigh a úsáid lasmuigh den chóras oideachais. Iad siúd sa dá cheantar dlíne a bhfuil cairde acu a úsáideann an teanga i suíomhanna sóisialta, is mó seans go mbeidh dearcadh dearfach acu i leith na teanga agus go n-úsáidfídh siad í. Tá cara amháin, ar a laghad, a labhraíonn Gaeilge lasmuigh den bhaile ag triúr as gach ceathrar (PÉ 33% agus TÉ 31%). Beagnach 2 as gach 5 duine fásta i bPoblacht Éireann (38%), is amhlaidh atá 'cairde' acu atá ag tógáil a gcuid páistí le Gaeilge sa bhaile nó a úsáideann cuid mhór Gaeilge lena gcuid páistí, figiúr nach bhfuil ach rud beag níos airde ná an figiúr i gcomhair Thuaisceart Éireann (31%).

Is féidir go bhfuil easpa deiseanna chun an Ghaeilge a úsáid ar cheann de na príomhchúinsí a chuireann bac ar dhaoine a bhfuil eolas áirithe acu ar an nGaeilge an teanga a úsáid níos mince. I

bPoblacht na hÉireann, thuairiscigh trí cheathrú (75%) na bhfreagróirí sin a bhfuil bunlíofacht acu, agus beagnach leath na bhfreagróirí (45%) a bhfuil ardlíofacht acu, nach mbíonn an Ghaeilge á húsáid ag a lucht aitheantais. Ní bhíonn a fhios ag cainteoirí Gaeilge cé acu atá an teanga ag daoine eile nó nach bhfuil, rud a mbíonn tionchar aige orthu. Thug líon mór acu le fios “nach maith leo comhrá a thosú i nGaeilge” (Bunlíofacht: 50%; Ardlíofacht: 43%) agus mhaígh líon níos airde fós “nach maith leo Gaeilge a labhairt nuair a bhíonn daoine i láthair nach bhfuil Gaeilge acu” (Bunlíofacht: 49%; Ardlíofacht: 55%). Rinne mionlach beag ar fud oileán na hÉireann (PÉ: 15%; TÉ: 10%) iarracht an Ghaeilge a fhoghlaim nó a gcuid Gaeilge a fheabhsú agus iad ina ndaoine fásta.

Dearcadh i leith na Gaeilge agus an todhchaí a shamhlaítear di

Tá dearcadh dearfach i leith na Gaeilge ag a lán de na freagróirí fásta sa dá dhlínse. Thuairiscigh os cionn dhá dtrian na bhfreagróirí i bPoblacht na hÉireann (67%) agus beagnach leath na bhfreagróirí i dTuaisceart Éireann (45%) go bhfuil dearcadh dearfach acu i leith na Gaeilge. Bhí difríocht le brath idir dearcadh na bhfreagróirí sa dá dhlínse maidir le ról na Gaeilge in oidhreacht agus i gcultúr na hÉireann. Sa Phoblacht, creideann beagnach dhá dtrian (64%) go gcuirí féiniúlacht na hÉireann ar ceal in éagmais na Gaeilge. Is líon i bhfad níos lú (33%) d’fhreagróirí Thuaisceart Éireann a raibh an dearcadh sin acu. Bhí an-éagsúlacht sna tuairimí maidir le páirt an Rialtais i gcaomhnú/cur chun cinn na Gaeilge; i bPoblacht na hÉireann, bhí dearcadh láidir ann gur cheart don Rialtas deimhin a dhéanamh de go mbíonn an Ghaeilge á múineadh go maith sna scoileanna (53%), tuairim a bhí ag trian d’fhreagróirí Thuaisceart Éireann (34%).

Ó thaobh chaomhnú na teanga de, mheas freagróirí i bPoblacht na hÉireann gur cheart beartas a bheith dírithe ar ‘theaghlaigh le Gaeilge/ceantair Ghaeltachta’ (26%), fad is a chreid daoine i dTuaisceart Éireann gur cheart na meáin chumarsáide a úsáid chun an teanga a chaomhnú – ‘cláir raidió/teilifíse i nGaeilge’ (23%). Mheas a lán freagróirí gur cheart don dlínse a bhfuil cónaí orthu ann dul i leith an dátheangachais agus an Béarla a bheith mar phríomhtheanga (PÉ 43% agus TÉ 34%).

Tá cosúlachtaí áirithe idir cás na Gaeilge agus teangacha mionlaigh eile san Eoraip. Mar is léir ó na cás-staidéir ó dhlínsí eile, tá rialtais éagsúla i ndiaidh iarrachtaí suntasacha a dhéanamh chun teangacha neamhfhorleathana a chosaint agus a chur chun cinn. I bhformhór na gcás-staidéar, d’fhan líon na gcainteoirí sách íseal, bíodh is gur tháinig méadú éigin ar líon cainteoirí Ghaeilge na hAlban le blianta anuas. Sa Bhreatain Bheag, laghdaíodh ar líon na gcainteoirí Breatnaise in ainneoin stádas láidir a bheith ag an teanga sa chóras oideachais agus in ainneoin na mbeartas teanga a cuireadh i bhfeidhm. Ach oiread leis an gCatalóinis sa Spáinn, tá an-chuid polaitíochta ag baint leis an nGaeilge i dTuaisceart Éireann, rud a fhágann gur deacair í a chur chun cinn ar fud na dlínse lasmuigh de phobail Chaitliceacha. D’fhéadfaí a mhaíomh go rachaidh úsáid na Gaeilge chun donais sa dá dhlínse in éagmais reachtaíocht Eorpach chuí agus beartais a thacóidh le tionscnaimh áitiúla chun teangacha mionlaigh a chur chun cinn. Bíodh is go bhfuil reachtaíocht chun an teanga a chosaint sa dá dhlínse, tá deacrachtaí leanúnacha ann maidir le beartas a chur i bhfeidhm. Níl i reachtaíocht chosanta ach beart

amháin san iarracht chun mionteangacha a choinneáil beo. I measc na gcúinsí a mbíonn tionchar dearfach acu ar fhoghlaim na teanga sa dá dhlínse tá spreagadh, spéis, an teanga a labhairt sa bhaile agus deiseanna a bheith ann chun í a úsáid sa phobal.

Impleachtaí maidir le beartas

Léiríonn torthaí na hanailíse a rinneadh ar shonraí Shuirbhé Gaeilge 2013 go bhfuil, ar an mórgóir, dearcadh dearfach i leith na Gaeilge ag daoine fásta sa dá dhlínse. Ní hionann sin agus a rá go n-úsáidtear an Ghaeilge ar bhealach suntasach lasmuigh de na ceantair Ghaeltachta. Tá ról tábhachtach le himirt ag an mbaile, ag an scoil agus ag an bpobal i gcaomhnú agus i gcur chun cinn na teanga.

- **Dearcadh a mhúnlú sa bhaile**

Go minic, is de réir chomhthéacs an teaghlaigh a mhúnláítear dearcadh an duine. Léiríonn torthaí an staidéir seo go mbíonn dearcadh níos dearfaí i leith na Gaeilge, agus go mbíonn labhairt na Gaeilge níos coitianta, i measc na bhfreagróirí a d'fhás aníos i dteaghlaigh ina mbíodh an Ghaeilge á labhairt agus inar mhian leis na tuismitheoirí go bhfoghlaim na páistí an Ghaeilge ar scoil. I gcásanna áirithe bhí dearcadh dearfach go leor ag tuismitheoirí i leith na Gaeilge ach níor mheas siad an Ghaeilge a bheith chomh tábhachtach le hábhair eile scoile, na hEolaíochtaí, cuir i gcás. Luaigh roinnt freagróirí gur chun 'pas a fháil sna scrúduithe' a rinne siad staidéar ar an nGaeilge, rud a thabharfadh le fios go meastar an Ghaeilge a bheith ina hábhar scoile i bPoblacht na hÉireann. Más mian éalú ar an tuiscint seo, nach bhfuil sa Ghaeilge ach ábhar scoile, thiocfadh le tuismitheoirí cabhrú le dearcadh dearfach a chothú trí spéis a léiriú i ndul chun cinn an pháiste ó thaobh fhoghlaim na Gaeilge de agus, más féidir, cabhrú leo an obair bhaile a dhéanamh. Seans gur cheart tacaíocht a sholáthar do tuismitheoirí atá lag sa Ghaeilge agus a léiriú dóibh conas is féidir leo cabhrú leis na páistí an obair bhaile Ghaeilge a dhéanamh. D'fhéadfaí an-leas a bhaint as tionscnaimh "tuismitheoirí ag tacú le tuismitheoirí" agus cabhrú le tuismitheoirí sa dá dhlínse atá ag iarraidh a gcuid páistí a thógáil go dátheangach. Chuirfeadh a leithéid de thionscnamh tuismitheoirí a bhfuil spéis acu sa Ghaeilge i dteagmháil lena chéile agus thabharfadh sé deis dóibh a dtaithe a roinnt. Dá mbeadh fóraim ghréasánbhunaithe ann, agus poiblíocht éifeachtach déanta orthu, thiocfadh díriú ar theaghlaigh ar mian leo an teanga a chaomhnú agus deiseanna foghlama idirghníomhacha agus ábhair thagartha a chur ar fáil. Má chuirtear le feachtas an phobail maidir le tábhacht shaol an bhaile ó thaobh seachadadh teanga de, seans go spreagfaí tuilleadh tuismitheoirí chun an teanga a úsáid lena gcuid páistí féin, fiú mura mbeadh ann ach cúpla frása.

- **Dearcadh a mhúnlú ar scoil**

Is féidir dearcadh i leith na Gaeilge a mhúnlú ag leibhéal na scoile freisin. I bPoblacht na hÉireann, is gnách go measann daltaí bunscoile agus iar-bhunscoile nach bhfuil an Ghaeilge

chomh spéisiúil ná chomh húsáideach le hábhair eile, an Béarla nó an Mhatamaitic, cuir i gcás. D'fhonn imeacht ón tuiscint nach bhfuil sa Ghaeilge ach 'ábhar scoile' agus d'fhonn tuilleadh deiseanna a thabhairt do dhaltáí an teanga a úsáid le linn an lae scoile, d'fhéadfaí ábhar breise amháin a mhúineadh trí mheán na Gaeilge. D'fhéadfaí tuilleadh deiseanna chun an teanga a labhairt a sholáthar trí chlubanna oidhreachta agus trí ghníomhachtaí seach-churaclaim eile a n-úsáidtear Gaeilge lena linn. I dTuaisceart Éireann, ní bhíonn an Ghaeilge le fáil sna scoileanna go léir; dá bharr sin tá páistí ann nach mbíonn teagmháil ar bith acu leis an teanga agus iad ar scoil. Dá mbeadh an Ghaeilge le tairiscint mar ábhar roghnach sna cineálacha éagsúla scoile i dTuaisceart Éireann, bheadh deis ag daltaí a rogha féin a dhéanamh. Chomh maith leis sin, thiocfadh roinnt scoileanna a bheith páirteach sna clubanna oidhreachta céanna agus cuid de na himeachtaí a rith trí mheán na Gaeilge. Má bhíonn tuilleadh deiseanna ann chun an Ghaeilge a úsáid sna scoileanna, ar shiúl ón seomra ranga, seans go spreagfar daoine óga chun an teanga a úsáid níos minice.

- **Úsáid na Gaeilge lasmuigh de chomhthéacs na scoile**

Tá roinnt institiúidí tríú leibhéal sa Phoblacht a chuireann deiseanna ar fáil do mhic léinn agus do bhaill foirne an Ghaeilge a fhoghlaim. D'fhéadfaí tuilleadh deiseanna den chineál céanna a chur ar fáil i dTuaisceart Éireann ar aon dul leis an Tionscnamh Gàidhlig in Ollscoil Ghlaschú, a chuireann clár bliantúil ar fáil agus a sholáthraíonn imeachtaí cultúrtha rialta agus deiseanna foghlama neamhfhoirmiúla don fhoireann agus do mhic léinn. Cur chuige eile ná an tIdirlíon a úsáid chun roinnt cúrsaí Ollscoile a sholáthar trí mheán na Gaeilge. Sa Spáinn, cuireann Ollscoil Oscailte na Catalóine (UOC) cúrsa Catalóinise ar fáil ar líne.

Chuir staidéir eile roimhe seo béim ar an tábhacht a bhaineann le deiseanna a bheith ann an Ghaeilge a úsáid taobh amuigh den chóras oideachais. Tá córas scrúduithe iarscoile ann cheana, is é sin Teastas Eorpach na Gaeilge (féach www.teg.ie), a d'fhéadfaí cabhrú le daoine a líofacht sa Ghaeilge a fheabhsú agus deiseanna a sholáthar chuige sin. Seans go leanfadh daoine óga de bheith ag úsáid na Gaeilge dá mbeadh deis acu sin a dhéanamh i réimsí éagsúla saoil. Thiocfadh tuilleadh iarrachtaí a dhéanamh chun an Ghaeilge a chur chun cinn taobh amuigh den Ghaeltacht trí ghníomhaíochtaí fóillíochta ag leibhéal áitiúil. I measc na n-áiseanna sin bheadh caiféanna ina labhraítear Gaeilge, chomh maith le tithe tábhairne, ionaid chultúir, ionaid súgartha, clubanna óige, clubanna do sheanáirí agus ionaid fóillíochta do dhaoine fásta agus d'ógánaigh. Bheadh tábhacht ar leith lena leithéid i dTuaisceart Éireann, áit a bhfuil áiseanna den chineál seo níos teoranta ná mar atá ó dheas. Chuirfí cainteoirí Gaeilge ar leibhéal éagsúla líofachta i dteagmháil lena chéile sna háiteanna seo.

I gcás daoine óga, d'fhéadfaí deiseanna a sholáthar chun an Ghaeilge a úsáid taobh amuigh de chomhthéacs na scoile trí shuíomhanna idirlín, cluichí ríomhaireachta agus irisí a sholáthar (ar aon dul leis na hábhair a sholáthraíonn Afuk sa Fhreaslainn, mar shampla) chun cur leis na cainéil

teilifse atá ann anois.

Léirigh torthaí an staidéir seo go n-úsáidtear an Ghaeilge, agus go múnlaítear dearcadh daoine i leith na teanga, i dtrí réimse saoil: an córas oideachais, saol an teaghlaigh agus saol an phobail. Tá sé tábhachtach go ndéanfar úsáid na teanga agus dearcadh dearfach ina leith a sheachadadh i gcomhthéacs an teaghlaigh ach ní mór go mbeadh an córas oideachais ag tacú leis sin agus go mbeadh deis ann an teanga a úsáid i gcomhthéacsanna eile.

Foinsí & Modheolaíocht

Foinsí agus Modheolaíocht

Tábla 1.1: Comparáidí idir an Suirbhé Gaeilge 2001 (arna chur i gcrích ag Research and Evaluation Services) agus an Suirbhé Gaeilge 2013 (arna chur i gcrích ag Amárach Research).

	<i>Suirbhé Gaeilge 2001*</i>	<i>Suirbhé Gaeilge 2013</i>
Áisíneacht i mbun taighde	Research and Evaluation Services.	Amárach Research, Baile Átha Cliath.
Obair pháirce	PÉ agus TÉ: Research and Evaluation Services.	PÉ: Amárach Research, Baile Átha Cliath. TÉ: Perceptive Insight Market Research, Béal Feirste
Modheolaíocht	Cainníochtúil. Suirbhé aghaidh-ar-aghaidh i dteaghlach an fhreagróra. Sampláil randamach dóchúlacht-bhunaithe ar aosaigh.	Cainníochtúil. Suirbhé aghaidh-ar-aghaidh i dteaghlach an fhreagróra. Sampláil randamach dóchúlacht-bhunaithe ar theaghlaigh.
Dátaí réachtála	Samhain – Nollaig 2000	D. Fómhair – Samhain 2013
Fráma samplála deartha ag::	PÉ: Níl a fhios TÉ: Níl a fhios	PÉ: ITES (.i. ESRI sa Bhéarla) TÉ: NISRA
Foinsí don fhráma samplála:	PÉ: 2000 Clár na dToghthóirí. TÉ: 2000 Clár na dToghthóirí.	PÉ: GeoDirectory (liostáil chuimsitheach seoltaí). TÉ: POINTER (liostáil chuimsitheach seoltaí).
Méid an tsampla	PÉ: 1,000 TÉ: 1,000	PÉ: 1,215 TÉ: 1,045.
Ráta freagartha **	PÉ: 67% TÉ: 64%	PÉ: 73% TÉ: 63%
Ualú sampla	Níor cuireadh i bhfeidhm.	Níor cuireadh i bhfeidhm.
Clúdach daonra	Clúdach iomlán daonra, ceantair Ghaeltachta san áireamh.	Clúdach iomlán daonra, ceantair Ghaeltachta san áireamh.

Nóta: * Gach eolas faoi *Suirbhé Gaeilge 2001* tógtha as tuairisc fhoilsithe (Foras na Gaeilge, 2001).

** Ráta freagartha bunaithe ar sheoltaí incháilithe i Suirbhé 2013. Níor bhain incháilitheacht seoltaí le hábhar in 2001 toisc gur dearadh an sampla bunaithe ar Chlár na dToghthóirí.

TÁBLA 1.2 Próifíl na bhfreagróirí i bPoblacht na hÉireann

		<i>Suirbhé Gaeilge</i> 2001 %	<i>Suirbhé Gaeilge</i> 2013 %
Inscne:	Fireann	50	46
	Baineann	50	54
Aois:	18-24	21	9
	25-44	38	41
	45-64	32	31
	65-74	6	13
	75+	3	6
Contae ar fhás aníos ann:	PÉ	níl ar fáil	85
	Eile	níl ar fáil	15
Ceantar ar fhás aníos ann:	Ceantar Gaeltachta	níl ar fáil	3
	Ceantar lasmuigh den Ghaeltacht	níl ar fáil	97
Stádas gairme:	Ag Obair	60	50
	Dífhostaithe	2	0
	Mac Léinn	7	11
	Cúraimí Baile	20	5
	Éirithe As	8	14
	Gan bheith ábalta bheith ag obair	2	17
	Cuardach an 1ú phoist	0	0
	Eile	1	2

TÁBLA 1.3 Próifíl na bhfreagróirí i dTuaisceart Éireann

		<i>Suirbhé Gaeilge</i> 2001 %	<i>Suirbhé Gaeilge</i> Survey 2013 %
Inscne:	Fireann	46	44
	Baineann	54	56
Aois:	18-24	19	8
	25-44	38	31
	45-64	26	36
	65-74	10	16
	75+	7	10
Contae ar fhás aníos ann:	TÉ	níl ar fáil	90
	Áit eile	níl ar fáil	10
Creideamh:	Caitliceach	32	41
	Protastúnach	57	36
	Eile/gan chreideamh	11	23
Stádas gairme:	Ag Obair	níl ar fáil	47
	Dífhostaithe	níl ar fáil	10
	Mac Léinn	níl ar fáil	3
	Cúraimí Baile	níl ar fáil	7
	Éirithe As	níl ar fáil	28
	Gan bheith ábalta bheith ag obair	níl ar fáil	5
	Cuardach an 1ú phoist	níl ar fáil	0
	Eile	níl ar fáil	0

Scoileanna Gaeltachta

An Ghaeilge i bPoblacht na hÉireann

TÁBLA 2.1 Scoileanna i gceantair Ghaeltachta: meán teagaisc agus líon daltaí ag leibhéal iar-bhunscoile

Scoilbhliain	Líon gaelscoileanna iar-bhunscoile i gceantair Ghaeltachta	Líon daltaí iar-bhunscoile sa Ghaeltacht (trí mheán na Gaeilge)	Líon iar-bhunscoileanna trí mheán an Bhéarla i gceantair Ghaeltachta	Líon daltaí iar-bhunscoile sa Ghaeltacht (meán an Bhéarla)
2011/12	19	3,132	6	1,624
2012/13	19	2,149	6	1,623
2013/14	19	3,189	6	1,698

Source: *Eolas iarrtha ag Tuirisc.ie le Gaelscoileanna Teo faoi Acht um Shaoráil Faisnéise.*

Teangacha Mionlaigh

Teangacha Mionlaigh i Rogha Tíortha Eorpacha Eile

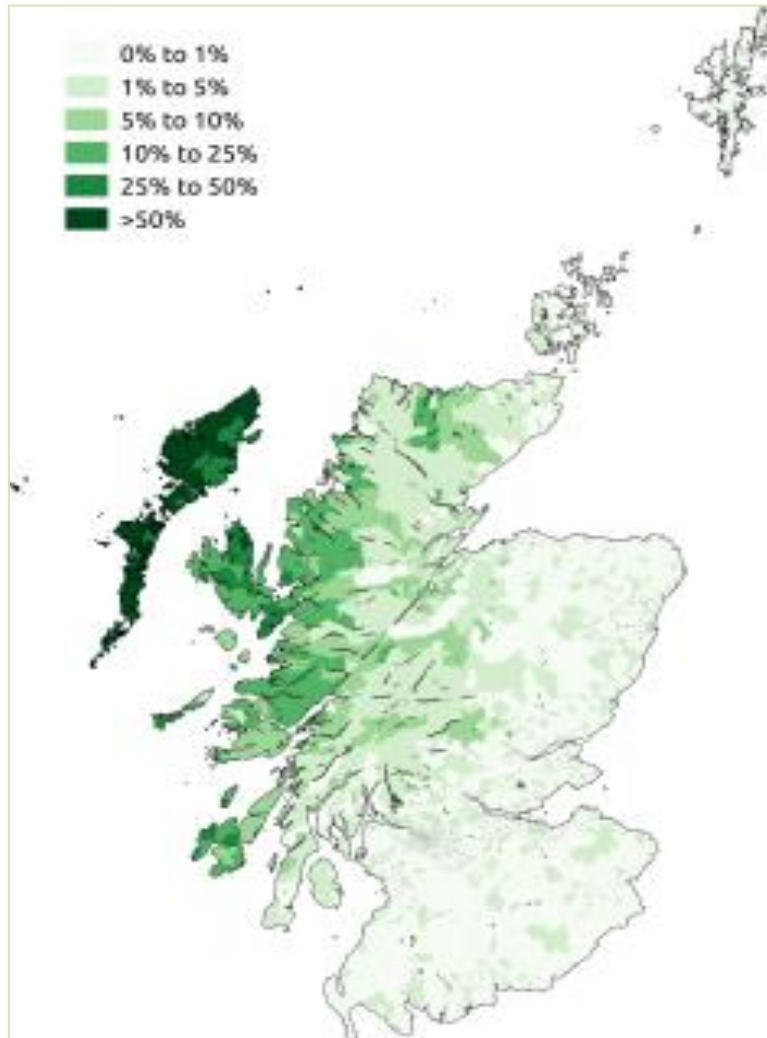
FÍOR 4.1 TEANGACHA MIONLAIGH SAN AE (POBAIL TEANGA A BHFUIL BREIS AGUS 125,000 CAINTEOIR IONTU)

Foinse: Dooly and Vallejo. Thematic Report: Linguistic Minorities. www.epasi.eu/ThematicReportLIN.pdf.

AN GHÀIDHLIG IN ALBAIN

FÍOR 4:2 DÁILEADH NA BHFREAGRÓIRÍ I NDAONÁIREAMH 2011 A MHAÍGH GO BHFUIL SIAD IN ANN GAEILGE NA HALBAN A LABHAIRT

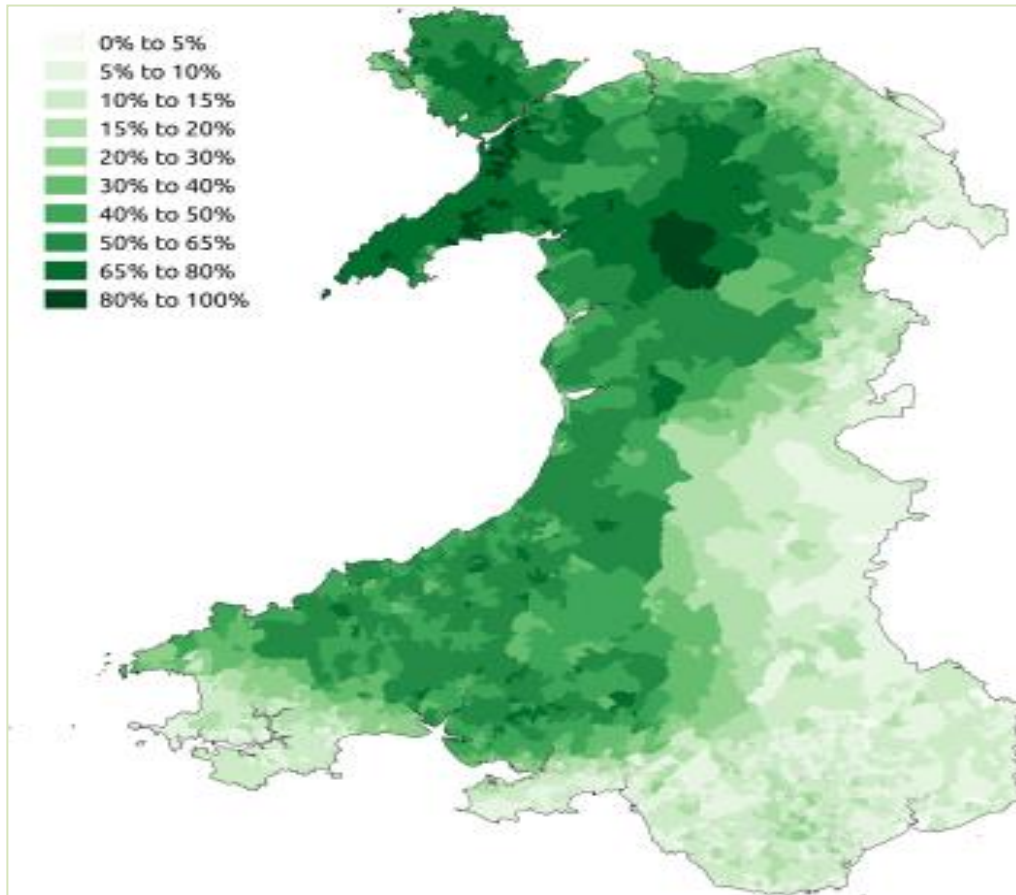

Foinse: Daonáireamh 2011.

AN BHREATNAIS SA BHREATAIN BHIG

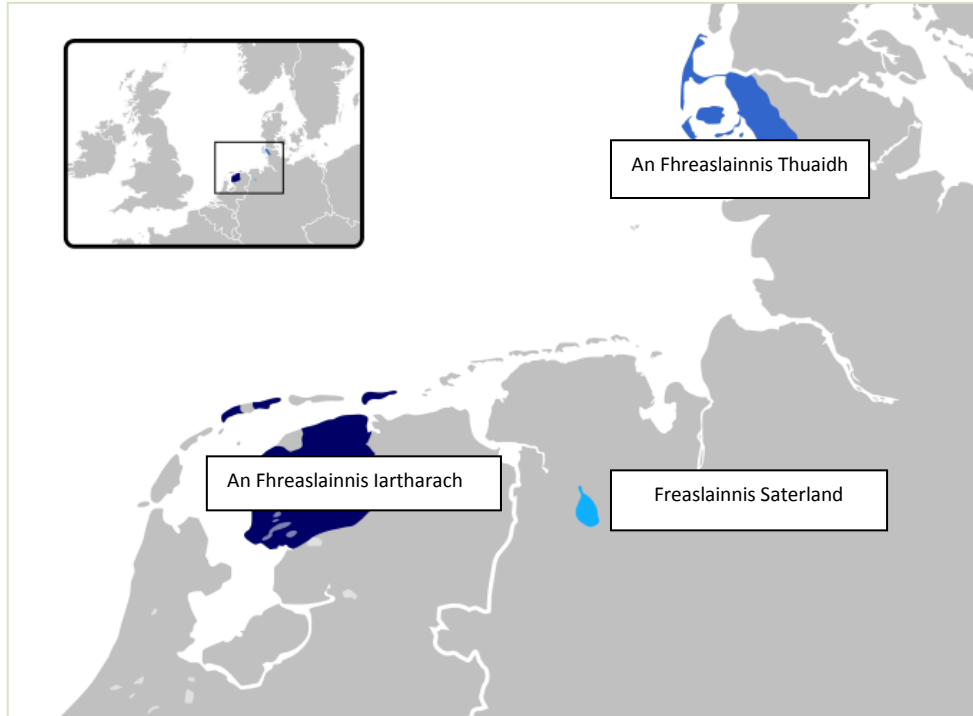
FÍOR 4.3 DÁILEADH NA BHFREAGRAÓIRÍ I NDAONÁIREAMH 2011 A MHAÍGH GO BHFUIL SIAD IN ANN AN BHREATNAIS A LABHAIRT

Foinse: Daonáireamh 2011.

AN FHREASLAINNIS SAN ÍSILTÍR

FÍOR 4.4 DÁILEADH NA DTEANGACHA FHREASLAINNISE SAN EORAIP INNIU

AN CHATALÓINIS SA SPÁINN

FÍOR 4.5 CEANTAIR INA LABHRAÍTEAR AN CHATALÓINIS

An Ghaeilge san Oideachas

TÁBLA 5.1 Teagmháil Freagróirí leis an nGaeilge ar Bhunscoil

Bunscoil	PÉ		TÉ	
	2001 %	2013 %	2001 %	2013 %
Gan Ghaeilge ar bith	5	5	88	81
Gaeilge mar ábhar amháin	81	72	9	8
Roinnt ábhar trí Ghaeilge	12	5	2	3
Lán-Ghaeilge	2	3	0	0
Eile*	0	15	1	7

Foinse: *Suirbhéanna Gaeilge 2001, 2013.*

Nóta: **Eile: Fuair oideachas lasmuigh d'Éirinn (rogha in 2013 amháin), níl a fhios agam, ní cuimhin liom.*

TÁBLA 5.2 Teagmháil Freagróirí leis an nGaeilge ar Iar-Bhunscoil

Iar-Bhunscoil	PÉ		TÉ	
	2001 %	2013 %	2001 %	2013 %
Gan Ghaeilge ar bith	5	5	78	64
Gaeilge mar ábhar amháin	80	67	18	25
Roinnt ábhar trí Ghaeilge	5	3	1	2
Lán-Ghaeilge	1	3	0	0
Eile*	9	22	3	9

Foinse: *Suirbhéanna Gaeilge 2001, 2013.*

Nóta: **Eile: Fuair oideachas lasmuigh d'Éirinn (rogha in 2013 amháin), bunoidreachas amháin, níl a fhios agam, ní cuimhin liom.*

TÁBLA 5.3 An Scrúdú Poiblí is airde a Rinneadh trí Ghaeilge

	PÉ		TÉ	
	2001	2013	2001	2013
Faic	15	14	91	78
Ollscoil – leibhéal céime iomláine	2	1	1	0
Ollscoil – fo-ábhar	1	1	0	0
Coláiste oiliúna múinteoirí	1	2	0	0
A-leibhéal/AS/A2	1	0	1	2
An Teastas Sinsearach, Ard	15	23	0	2
An Teastas Sinsearach, Íseal	33	21	1	0
O-Leibhéal/TICO/Meánteastas/Teastas Sóisearach	28	19	5	7
Eile	4	2	2	2
Ní bhaineann / Ní cuimhin liom	1	17	1	9

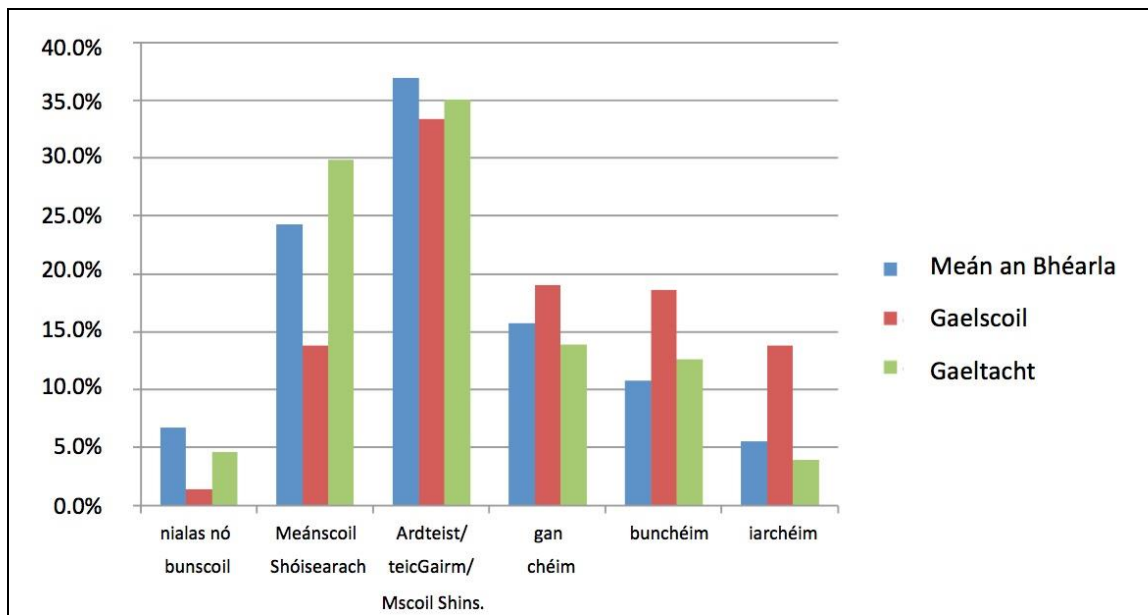
Foinse: *Suirbhéanna Gaeilge 2001, 2013.*

TÁBLA 5.4 Minicíocht iarrachtaí chun an Ghaeilge a fhoghlaim/a fheabhsú mar dhuine fásta.

	PÉ		TÉ	
	2001 %	2013 %	2001 %	2013 %
Uair Amháin	2	5	2	4
Cúpla Uair	8	10	4	7
Riamh	90	85	94	89

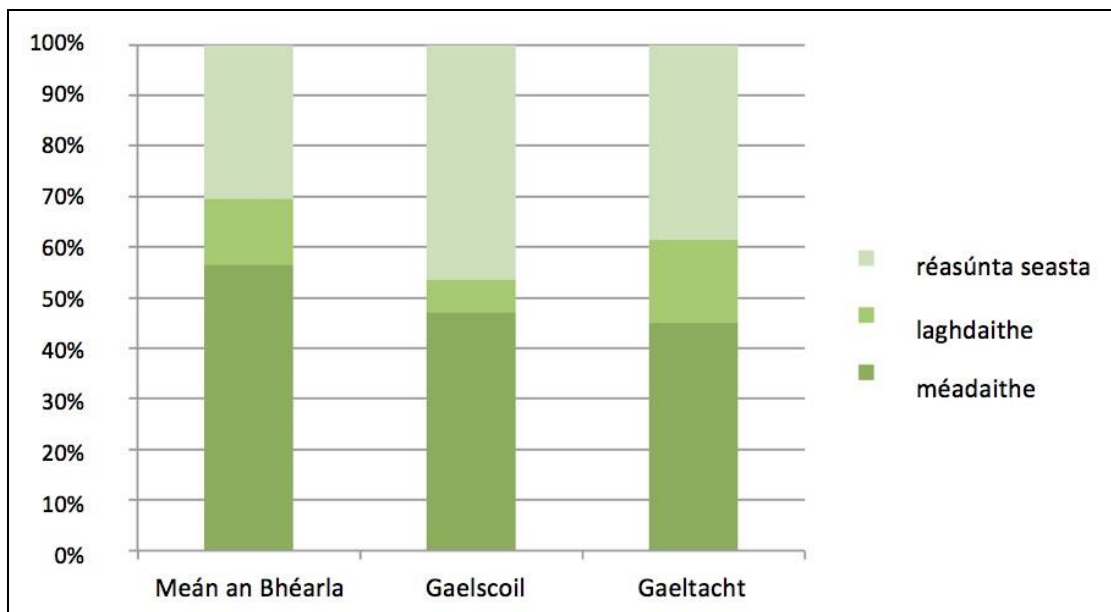
Foinse: *Suirbhéanna Gaeilge 2001, 2013.*

FÍOR 5.1 Próifíl Oideachais an Phríomhchúramóra de réir Teanga Bhunscolaíochta

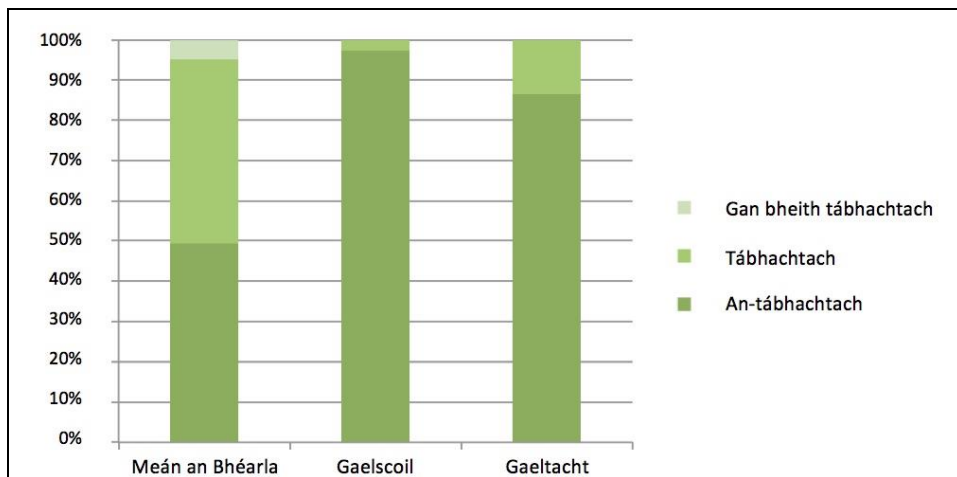
Foinse: Faisnéis as Growing Up in Ireland ($p < .000$).

FÍOR 5.2 Athruithe ar Líon Daltaí

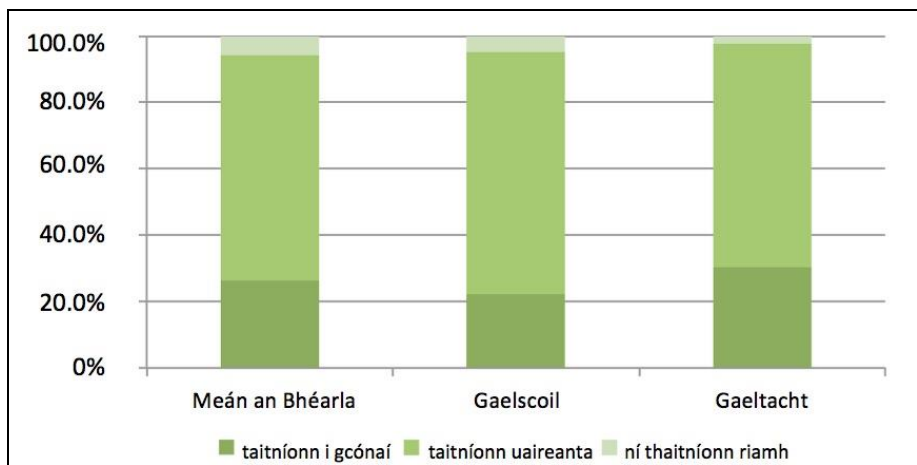
Foinse: Faisnéis as Growing Up in Ireland, cóhort 9 mbl. d'aois ($p < .000$).

FÍOR 5.3 Tábhacht na Gaeilge agus chultúr na Gaeilge d'éiteas na scoile

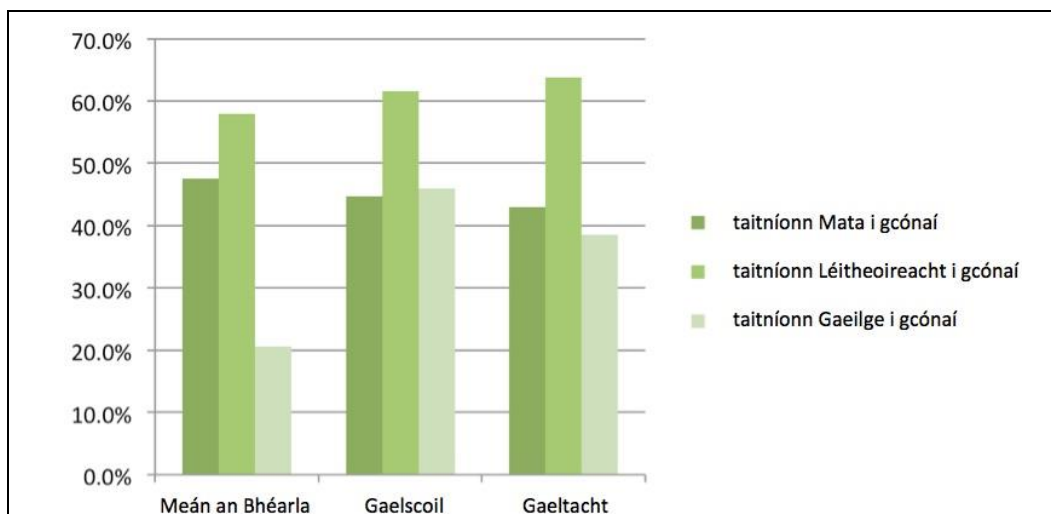

Foinse: *Faisnéis as Growing Up in Ireland, còhort 9 mbl. d'aois (p<.000).*

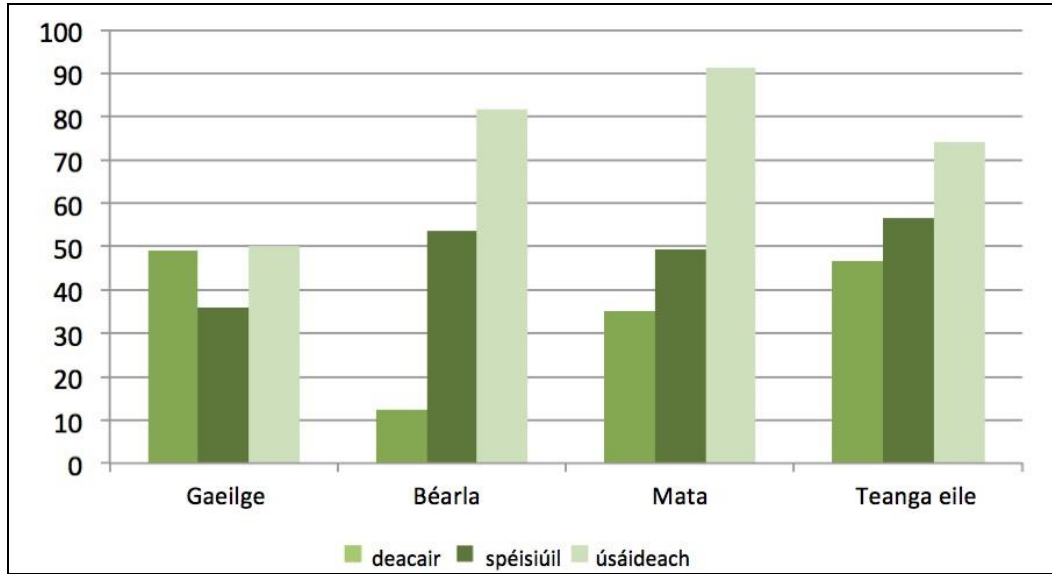
FÍOR 5.4 Peirsipitíochtaí na nDaltaí i leith na Scoile

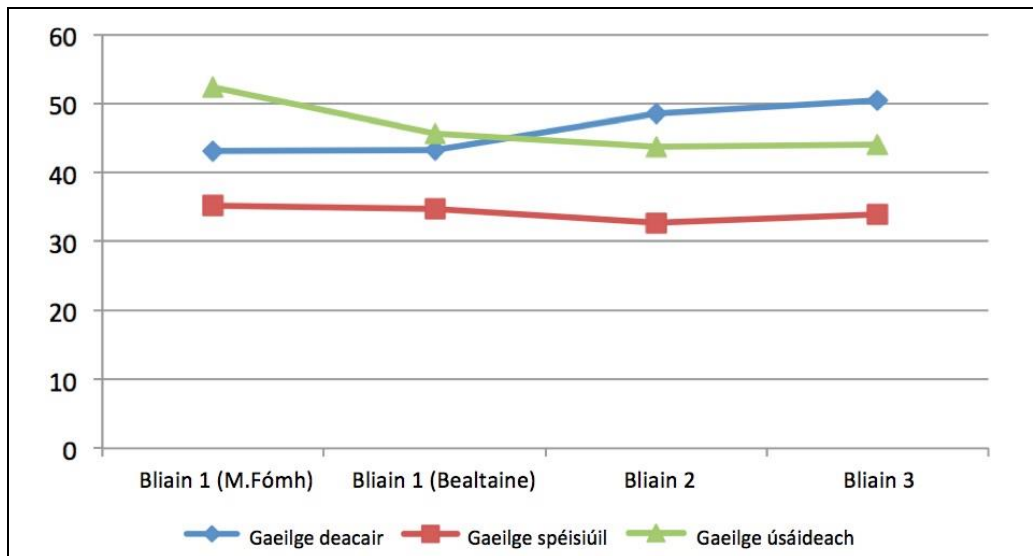
FÍOR 5.5 Tuairimí i leith na Gaeilge, na Léitheoireachta agus na Matamaitice i gComparáid (peirsipitíochtaí na nDaltaí)

Fíor 5.6 An Dearcadh a Thuairiscigh na Daltaí Féin i leith Ábhair Éagsúla (an chéad bhliain)

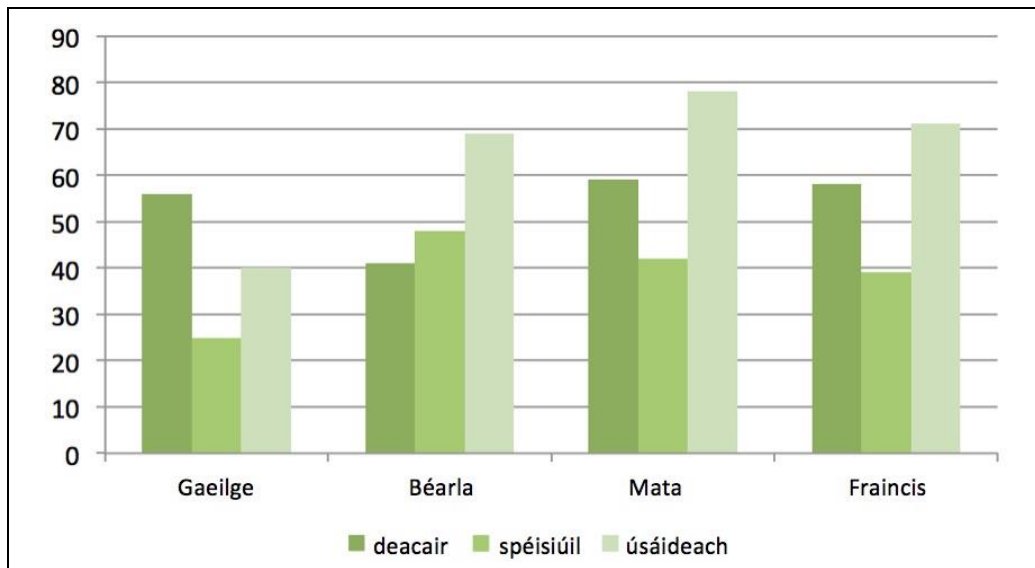

Fíor 5.7 Treochtaí i ndearcadh daltaí i leith na Gaeilge thar tréimhse

Fíor 5.8 Dearcadh i leith na Gaeilge agus ábhar eile sa 5ú bliain

Líofacht & Úsáid

TÁBLA 6.1 Leibhéil Líofachta sa Ghaeilge Labhartha arna Thuairisciú ag an bhFreagróir

		PÉ		TÉ	
		2001 %	2013 %	2001 %	2013 %
Gan Líofacht	Gan aon Ghaeilge	11	19*	75	69*
	Corrfhocal	28	24	13	14
Bunlíofacht	Roinnt abairtí simplí	23	24	7	9
	Codanna de chomhráití	24	19	4	5
Ardlíofacht	An chuid is mó de chomhráití	12	11	1	2
	Cumas cainteora dúchais	2	3	–	1

Foinse: *Suirbhéanna Gaeilge 2001, 2013.*

Nótaí: *2013: iad siúd a dúirt 'ní bhaineann' san áireamh (PÉ: 5 faoin gcéad; TÉ: 4 faoin céad).

TÁBLA 6.2 Deacrachtaí a Tuairiscíodh le Gach Gné den Teanga – arna dtuairisciú acu sin a mhaíonn go bhfuil bunlíofacht nó ardlíofacht Ghaeilge acu

		PÉ*	TÉ*
Foghraíocht	A lán deacrachta	14	27
	Méid áirithe deacrachta	42	42
	Deacracht ar bith	44	31
Tú féin a chur in iúl	A lán deacrachta	24	37
	Méid áirithe deacrachta	46	43
	Deacracht ar bith	30	21
Graiméar ceart a úsáid	A lán deacrachta	25	36
	Méid áirithe deacrachta	47	40
	Deacracht ar bith	28	24
An focal ceart a aimsiú le haghaidh ábhar speisialta	A lán deacrachta	29	39
	Méid áirithe deacrachta	48	45
	Deacracht ar bith	24	16
Cumas Gaeilge a léamh	Gan chumas ar bith	23	53
	Cumas bunúsach	38	32
	Ardchumas	39	15

Foinse: *Suirbhé Gaeilge 2013.*

Nótaí: * Bonnliú: iad siúd a roghnaigh bun- nó ardchumas (PÉ: 57 faoin gcéad, TÉ: 17 faoin gcéad d'fhreagróirí).

TÁBLA 6.3 Cé chomh minic a labhraítear Gaeilge

	PÉ		TÉ	
	2001 %	2013 %	2001 %	2013 %
Go laethúil	3	6	1	1
Go seachtainiúil	5	7	1	1
Níos annaimhe	22	19	6	10
Ní labhraím riamh	71	68	93	88

Foinse: *Suirbhéanna Gaeilge 2001, 2013; Daonáireamh PÉ 2011.*

TÁBLA 6.4 Cé chomh minic a labhraítear Gaeilge – arna dhealú de réir leibhéal líofachta – Poblacht na hÉireann

Poblacht na hÉireann	Freagróirí Uile (100%)	Gan Líofacht (43%)	Bunlíofacht (43%)	Ardlíofacht (14%)
Go laethúil	6%	0%	6%	25%
Go seachtainiúil	7%	1%	10%	18%
Níos annaimhe	19%	5%	27%	37%
Ní labhraím riamh	67%	94%	57%	20%

Foinse: *Suirbhé Gaeilge 2013.*

TÁBLA 6.5 Cé chomh minic a labhraítear Gaeilge – arna dhealú de réir leibhéal líofachta – Tuaisceart Éireann

Tuaisceart Éireann	Freagróirí Uile (100%)	Gan Líofacht (83%)	Bunlíofacht (14%)	Ardlíofacht (3%)*
Go laethúil	1%	0%	6%	14%*
Go seachtainiúil	1%	0%	3%	17%*
Níos annaimhe	10%	3%	40%	48%*
Ní labhraím riamh	88%	97%	51%	21%*

Foinse: *Suirbhé Gaeilge 2013.*

Nóta: **Aire: bonn cúng staitisticíúil (N=29), figiúirí táscaha amháin.

Comparáid leis an Daonáireamh

TÁBLA 6.6 Cumas labhartha Gaeilge de réir mar a tuairiscíodh sa Suirbhé Gaeilge agus i nDaonáireamh 2011 – Poblacht na hÉireann

Poblacht na hÉireann		Daonáireamh 2011* %	Suirbhé Gaeilge 2013 %
Gan líofacht	Níl féidir í a labhairt	64	43
Bunlíofacht/Ardlíofacht	Is féidir í a labhairt	36	57

Foinse: *Daonáireamh 2011 agus Suirbhé Gaeilge 2013.*

Nóta: *Daonáireamh PÉ: Aois 20+ bl., féach Aguisín 1.

TÁBLA 6.7 Cumas labhartha Gaeilge de réir mar a tuairiscíodh sa Suirbhé Gaeilge agus i nDaonáireamh 2011 – Tuisceart Éireann

Tuisceart Éireann		Daonáireamh 2011* %	Suirbhé Gaeilge 2013 %
Gan líofacht	Níl cumas sa Ghaeilge	90	83
Bunlíofacht/Ardlíofacht	Tá cumas éigin sa Ghaeilge	10	17

Foinse: *Daonáireamh 2011 agus Suirbhé Gaeilge 2013.*

Nóta: *Daonáireamh TÉ: Aois 18+ bl.

TÁBLA 6.8 Mar a d'fhreagair freagróirí Shuirbhé Gaeilge 2001 an cheist daonáirimh, arna phróifiliú de réir leibhéal líofachta – Poblacht na hÉireann.

Poblacht na hÉireann	An Daonáireamh Féin 2011*	Freagróirí Uile (100%)	Gan Líofacht sa Ghaeilge (43%)	Bunlíofacht sa Ghaeilge (43%)	Ardlíofacht sa Ghaeilge (14%)
Taifeadta mar chainteoir Gaeilge	36%	13%	3%	12%	49%
Taifeadta mar dhuine nach cainteoir Gaeilge é/í	64%	62%	69%	64%	32%
Ní cuimhin / níl a fhios	n/a	25%	28%	24%	19%

Foinse: *Suirbhé Gaeilge 2013, Daonáireamh Phoblacht na hÉireann 2011.*

Nóta: * Daonáireamh 2011 d'aosaigh aois 18+ bl.

TÁBLA 6.9 Mar a d'fhreagair freagróirí Shuirbhé Gaeilge 2001 an cheist daonáirimh, arna phróifiliú de réir leibhéal líofachta – Tuaisceart Éireann

Tuaisceart Éireann	An Daonáireamh Féin 2011*	Freagróirí Uile (100%)	Gan Líofacht sa Ghaeilge (83%)	Bunlíofacht sa Ghaeilge (14%)	Ardlíofacht sa Ghaeilge (3%)**
Taifeadta mar chainteoir Gaeilge	10%	4%	0%	18%	41%**
Taifeadta mar dhuine nach cainteoir Gaeilge é/í	90%	72%	76%	53%	24%**
Ní cuimhin / níl a fhios	n/a	24%	24%	29%	35%**

Foinse: *Suirbhé Gaeilge 2013, Daonáireamh Thuaisceart Éireann 2011.*

Nóta: *Daonáireamh TÉ: Aois 18+ bl. Tabhair faoi deara, le do thoil, sa Daonáireamh áirítear in 'some ability in Irish' iad siúd a dúirt nach raibh siad ábalta Gaeilge a labhairt ach go raibh cumas eile acu inti (m.sh. í a léamh/í a thuiscint).

** Aire: Bonn cúng staitisticiúil (N=29), figiúirí táscacha amháin.

TÁBLA 6.10 Minicíocht Labhairt na Gaeilge i bPoblacht na hÉireann.

Poblacht na hÉireann	Daonáireamh 2011* %	<i>Suirbhé Gaeilge 2013</i> %
Go laethúil	4	6
Go seachtainiúil	2	7
Níos annaimhe	17	19
Ní labhraím riamh	77	68

Foinse: *Suirbhé Gaeilge 2013, Daonáireamh Phoblacht na hÉireann 2011.*

Nóta: * Eolas Daonáirimh faoi aosaigh 18+ bl.

Taithí ar an nGaeilge

Taithí ar an nGaeilge ag Baile agus Freagróirí ag Fás Aníos

TÁBLA 6.11 Cé Chomh Minic a Labhraíodh Gaeilge i mBaile na bhFreagróirí agus iad ag Fás Aníos

	PÉ		TÉ	
	2001	2013	2001	2013
I gcónaí	1%	2%	–	0%
Go minic	5%	4%	1%	3%
Uaireanta	17%	13%	5%	7%
Go hannamh	20%	20%	5%	6%
Riamh	58%	52%	89%	81%
Ní bhaineann *	N/A	9%	N/A	3%

Foinse: *Suirbhéanna Gaeilge 2001, 2013.*

Nóta: *Tabhair faoi deara, le do thoil, gur tuairiscíodh ‘ní bhaineann’ in 2013 i measc freagróirí áirithe, go háirithe ina measc iad siú nár fhás aníos in Éirinn (PÉ: 15%; TÉ: 10% den sampla). Níor shonraigh tuairisc 2001 ‘ní bhaineann’ agus seans gur cuireadh na freagraí sin isteach faoi ‘Riamh’ nó gur baineadh den bhonn staitisticíúil iad.

TÁBLA 6.12 Leibhéil Líofachta Mháithreacha na bhFreagróirí – arna dTuairisciú ag an bhFreagróir

Líofacht na Máthar		PÉ		TÉ	
		2001	2013	2001	2013
Gan Ghaeilge	Gan aon Ghaeilge	27%	33%	83%	79%
	Corrfhocal	37%	27%	9%	9%
Gaeilge Bhunúsach	Roinnt abairtí simplí	16%	18%	3%	5%
	Codanna de chomhráití	10%	8%	2%	4%
Gaeilge Mhaith	An chuid is mó de chomhráití	5%	4%	1%	1%
	Cumas cainteora dúchais	3%	3%	1%	1%
	Níl a fhios agam	3%	1%	2%	–
	Ní bhaineann*	Níl ar fáil	6%	Níl ar fáil	4%

Foinse: *Suirbhéanna Gaeilge 2001, 2013.*

Nóta: *Tabhair faoi deara, le do thoil, nár shonraigh tuairisc 2001 ‘ní bhaineann’ agus seans gur cuireadh na freagraí sin isteach faoi ‘Riamh’ nó gur baineadh den bhonn staitisticíúil iad.

TÁBLA 6.13 Leibhéil Líofachta Aithreacha na bhFreagróirí – arna dTuairisciú ag an bhFreagróir

Líofacht an Athar		PÉ		TÉ	
		2001	2013	2001	2013
Gan Ghaeilge	Gan aon Ghaeilge	28%	38%	81%	79%
	Corrfhocal	38%	25%	9%	6%
Gaeilge Bhunúsach	Roinnt abairtí simplí	16%	16%	3%	5%
	Codanna de chomhráití	8%	7%	2%	3%
Gaeilge Mhaith	An chuid is mó de chomhráití	4%	4%	1%	1%
	Cumas cainteora dúchais	3%	3%	1%	1%
	Níl a fhios agam	3%	1%	2%	1%
	Ní bhaineann*	Níl ar fáil	6%	Níl ar fáil	4%

Foinse: *Suirbhéanna Gaeilge 2001, 2013.*

Nóta: *Tabhair faoi deara, le do thoil, nár shonraigh tuairisc 2001 'ní bhaineann' agus seans gur cuireadh na freagraí sin isteach faoi 'Riamh' nó gur baineadh den bhonn staitisticíúil iad.

An Ghaeilge sa Phobal Níos Leithne

TÁBLA 6.14 Úsáid na Gaeilge i measc phiaraí na bhfreagróirí, de réir % a thug freagra dearfach.

	PÉ	TÉ
Baineann daoine de mo lucht aitheantais leas as an nGaeilge.	23%	29%
Tá cairde agam atá ag tógáil a gclainne le Gaeilge sa bhaile nó a úsáideann a lán Gaeilge lena bpáistí.	38%	31%
Tá cairde nó gaotha agam a labhraíonn (aon) Ghaeilge taobh amuigh den bhaile.	33%	31%

Foinse: *Suirbhé Gaeilge 2013.*

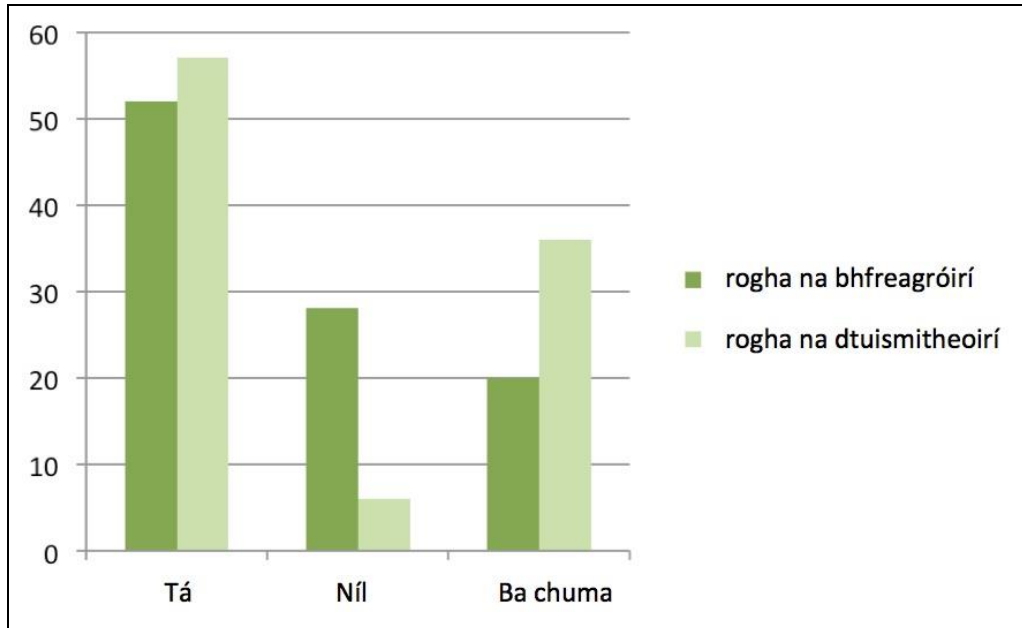
TÁBLA 6.15 Clonadh chun Gaeilge a labhairt i suíomhanna sóisialta ina measc siúd a bhfuil Bunlíofacht (43%) agus Ardlíofacht acu (14%) i bPoblacht na hÉireann de réir % a thug freagra dearfach.

Poblacht na hÉireann	Bun- Líofacht (43%)	Ard- Líofacht (14%)
'Ní maith liom é nuair a labhraínn daoine Gaeilge nuair a bhíonn daoine eile i láthair nach bhfuil Gaeilge acu'	49%	55%
'Ní maith liom comhrá Gaeilge a thosú'	50%	43%
Ní bhaineann daoine de mo lucht aitheantais leas as an nGaeilge/Ní heol dom daoine a bheith ag baint leasa as an nGaeilge*	75%	45%

Foinse: *Suirbhé Gaeilge 2013.*

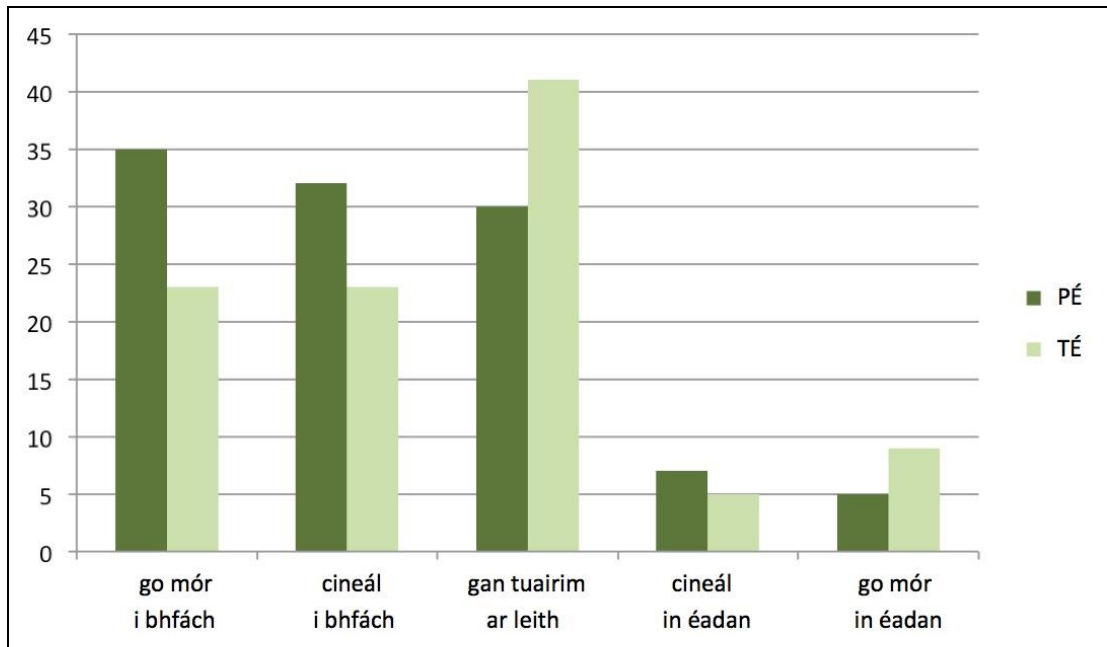
Fonn Foghlama agus Leibhéal Reatha Úsáide

FÍOR 6.1 Rún chun an Ghaeilge a fhoghlaim ar scoil – Poblacht na hÉireann

Foinse: Suirbhé Gaeilge 2013.

FÍOR 6.2 Rún chun an Ghaeilge a fhoghlaim ar scoil – Tuaisceart Éireann

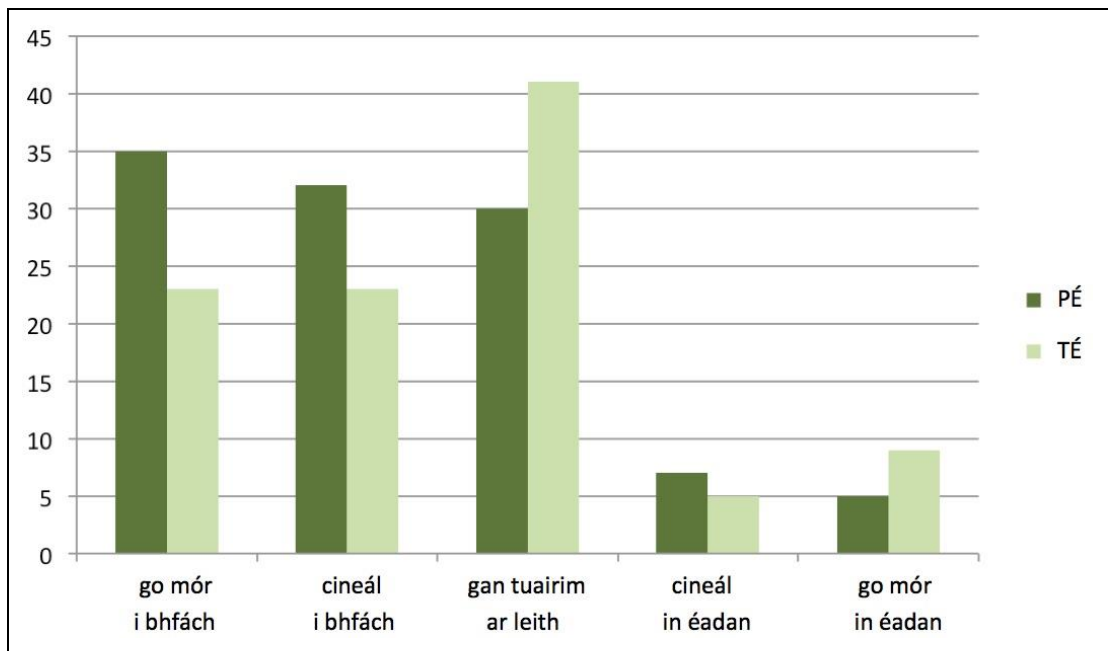
Foinse: Suirbhé Gaeilge 2013.

Dearcthaí i leith na Gaeilge & Todhchaí na Gaeilge

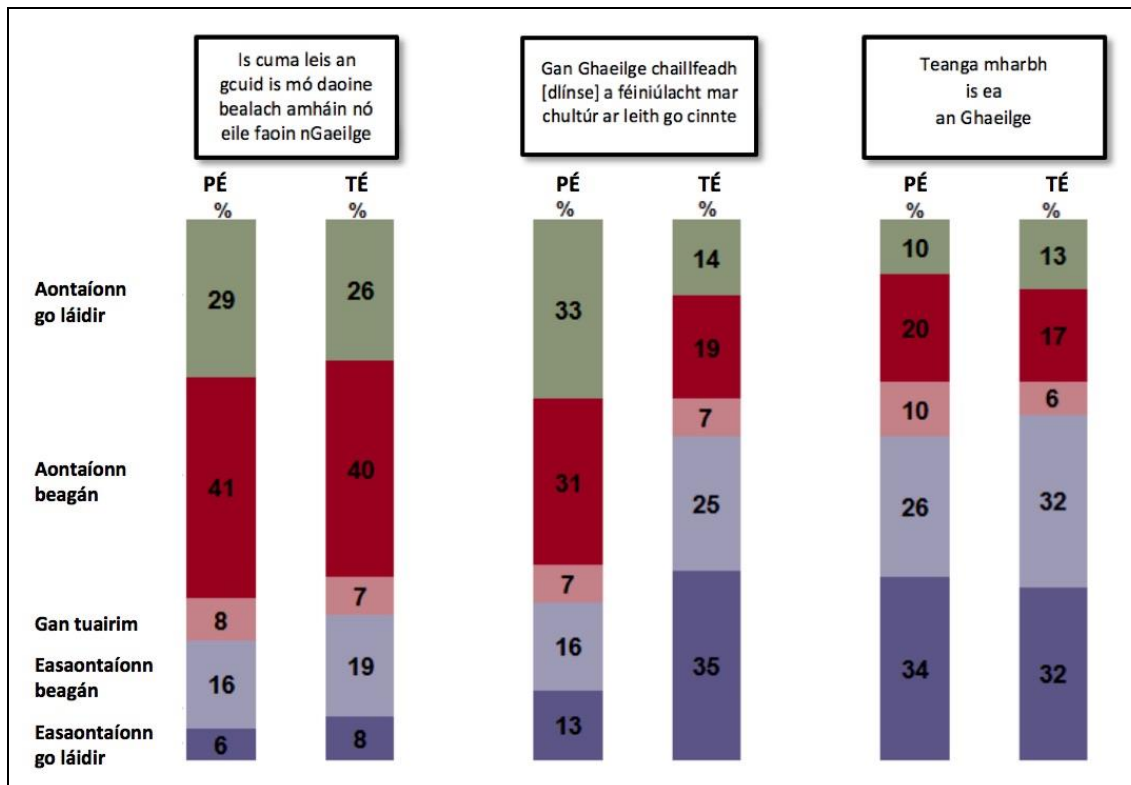
Dearcthaí i leith na Gaeilge agus thodhchaí na teanga

FÍOR 7.1 Freagra maidir le “dearcadh ginearálta i leith na Gaeilge”

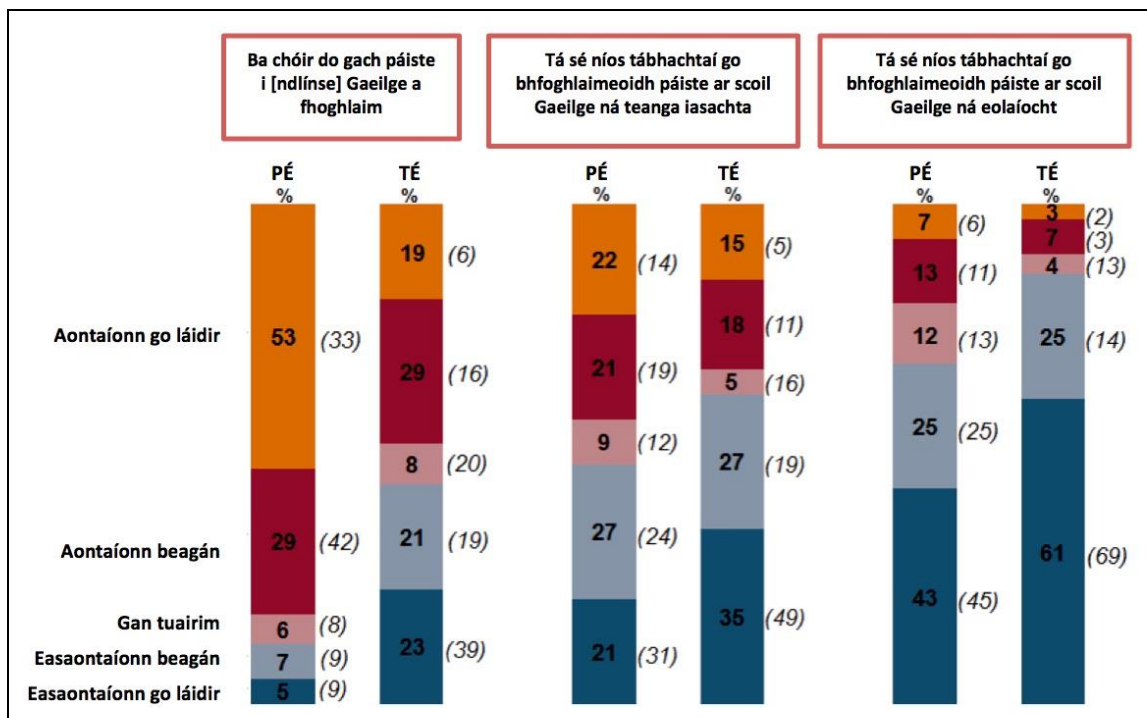
Foinse: Suirbhé Gaeilge 2013.

FÍOR 7.2 Leibhéal chomhaontachta le ráitis i dtaobh na Gaeilge

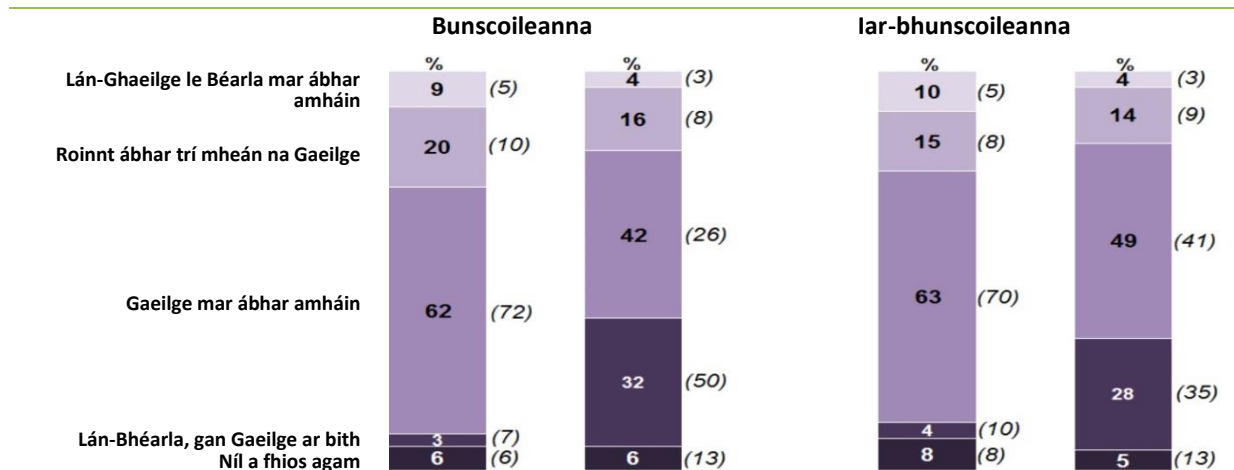
Foinse: Suirbhé Gaeilge 2013.

FÍOR 7.3 Comhaontacht le ráitis i dtaobh na Gaeilge sna scoileanna.

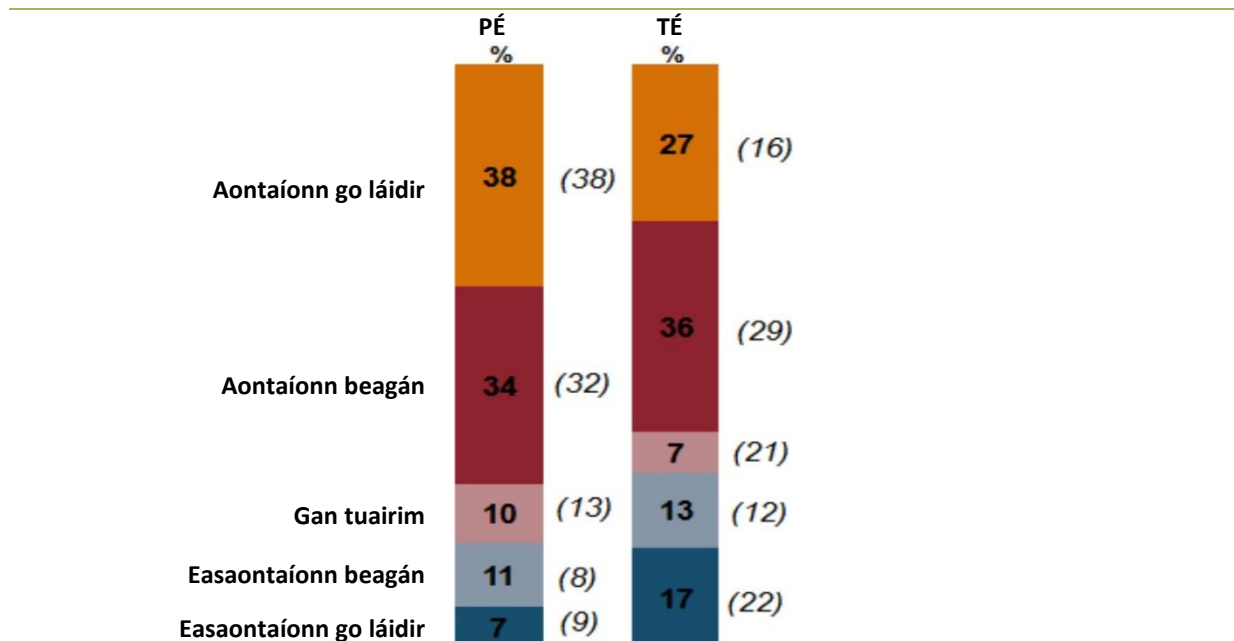
Foinse: Suirbhé Gaeilge 2013.

FÍOR 7.4 An clár scoile a mheastar a bheith ar an gclár “is oiriúnaí d’fhorhór na bpáistí inniu.”

( ) = Suirbhé Gaeilge 2001

FÍOR 7.5 “Ba cheart don Rialtas scoileanna lán-Ghaeilge a chur ar fáil áit ar bith a bhfuil a leithéid ón bpobal.”

( ) = Suirbhé Gaeilge 2001

TÁBLA 7.1 Claonadh chun leanbh a chur go scoil lán-Ghaeilge má tá a leithéid in aice baile (san am atá thart nó san am atá le teachta) de réir % a thug freagra dearfach

	PÉ*		TÉ*	
	2001 %	2013 %	2001 %	2013 %
Bunscoil	13	23	5	12
Iar-Bhunscoil	8	18	5	11

Foinse: *Suirbhéanna Gaeilge 2001, 2013*

Nóta: ** In 2001 cuireadh an cheist seo ar na freagróirí ar fad, in 2013 níor cuireadh í ach orthu siúd a raibh leanaí orthu. De bharr nach bhfuil fáil ar fhaisnéis iomlán 2001 rinneadh atháireamh ar fhaisnéis 2013 le teacht ar 'freagróirí uile' dá réir sin is mar bhonn comparáide amháin atá na figiúirí seo luaite.*

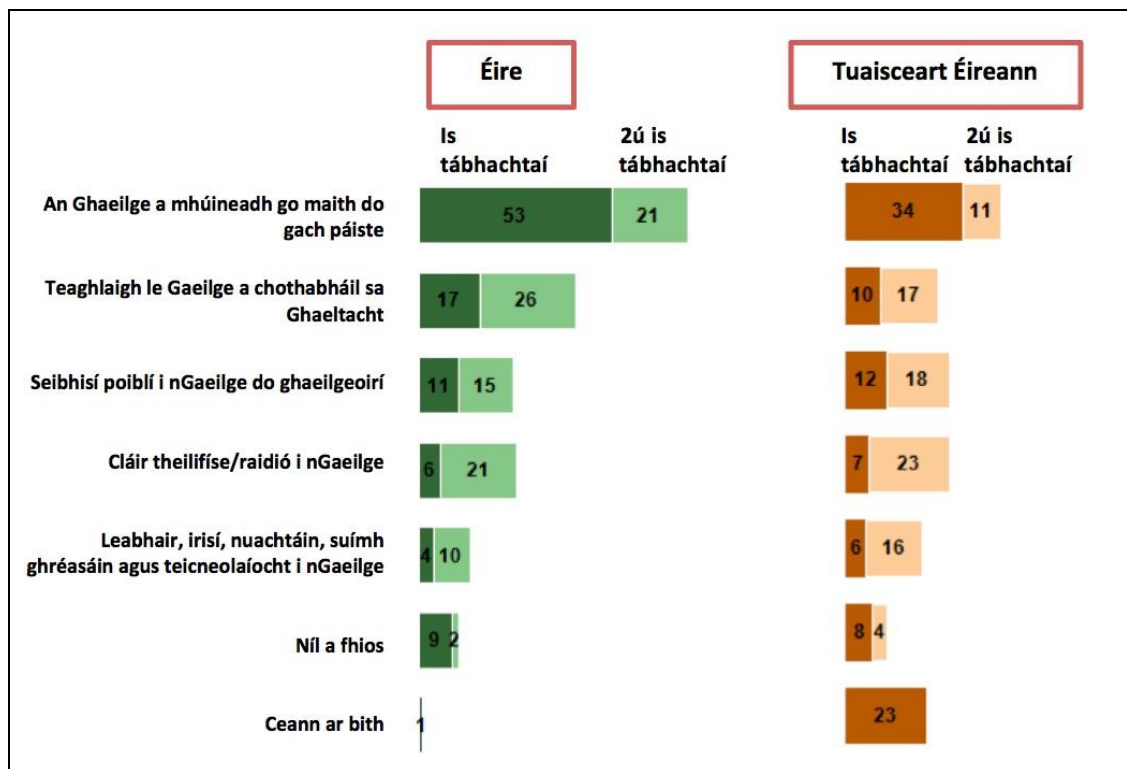
Dearcadh i leith Pholasaí Rialtais

TÁBLA 7.2 Dearcadh i leith sheasamh an Rialtais Reatha faoin nGaeilge (dlínse féin amháin)

	PÉ		TÉ	
	2001 %	2013 %	2001 %	2013 %
Déanann an rialtas an iomarca	4	4	20	16
Déanann an rialtas go leor	36	31	23	24
Ní dhéanann an rialtas go leor	15	37	15	29
Níl a fhios agam	45	28	41	31

Foinse: Suirbhéanna Gaeilge 2001, 2013

FÍOR 7.6 An tábhacht a mheastar a bheith ag tionscnaimh Rialtais chun staid na Gaeilge a fheabhsú.

An Todhchaí a Shamhlaítear leis an nGaeilge

TÁBLA 7.3 A Thábhachtaí is atá sé don Fhreagróir Gaeilge a bheith ag a Leanbh nuair a bheidh sé/sí ag fás aníos / fásta – i measc iad siúd a bhfuil Leanaí Orthu

	PÉ*		TÉ*	
	Féin	Páirtí	Féin	Páirtí
An-tábhachtach	40%	29%	8%	8%
Measartha tábhachtach	38%	34%	20%	15%
Níl sé tábhachtach	22%	25%	71%	67%
Ní bhaineann	–	12%	–	10%

Foinse: *Suirbhé Gaeilge 2013.*

Nóta: * Bonn 2013: Freagróirí a bhfuil leanaí orthu (PÉ: 59%; TÉ: 67%).

TÁBLA 7.4 Rogha aonair na bhFreagróirí maidir le Todhchaí na Gaeilge

	PÉ	TÉ
[Dlínse] bheith dátheangach, le <u>Béarla</u> mar phríomhtheanga.	43%	34%
Ba cheart í a chaomhnú mar oidhreacht thábhachtach stairiúil chultúrtha sa litríocht agus sa cheol, ach ní mar theanga labhartha.	25%	30%
Ba cheart í a chaomhnú mar theanga labhartha, ach sa Ghaeltacht amháin.	17%	14%
[Dlínse] bheith dátheangach, le <u>Gaeilge</u> mar phríomhtheanga.	5%	3%
Ba cheart an Ghaeilge a bheith mar phríomhtheanga (mar atá Béarla anois).	1%	2%
Ba cheart fáil réidh leis an nGaeilge agus dearmad a dhéanamh di.	1%	8%
Is Cuma liom.	3%	6%
Níl a fhios agam.	5%	3%

Foinse: *Suirbhé Gaeilge 2013.*